

تطبیق رویکرد حق محور، نسبت به کودکان در موقعیت خیابانی با قوانین ایران

مهزاد صفاری نیا^۱

چکیده:

رویکرد حق محور از جمله رویکردهایی است که توسط اسناد بین المللی نسبت به گروه های آسیب پذیر معرفی شده و نظریه تفسیری شماره ۲۱ کمیته حقوق کودک در سال ۲۰۱۷ میلادی نیز آن را معرفی کرده است. در این رویکرد، کودک در موقعیت خیابانی از حقوق خود به صورت عام و همچنین حقوقی به صورت خاص برخوردار و برای ایفای این حقوق با دولت و سازوکارهای مسوول همکاری و مشارکت مستقیم دارد. در این مقاله چستی رویکرد حق محوری مورد بررسی قرار گرفته و به تطبیق آن با قوانین و مقررات ایران پرداخته شده است. یافته های پژوهش حکایت از آن دارد که در قوانین و مقررات ایران به حقوق اولیه این دسته از کودکان از جمله حق حیات، حق بر سلامت در قالب قوانین ساماندهی توجه شده اما نسبت به آزادی اجتماعات و تشکیل گروه که مهم ترین حق با توجه به وضعیتشان است و همچنین مشارکت این دسته از کودکان برای تصمیم سازی می باشد در نحوه زندگیشان نگاه حقوقی وجود ندارد. برای اجرای رویکرد حق محور باید با توجه به وضعیت این دسته از کودکان اصل بقاء و رشد، بهترین منافع کودک و منع تبعیض که به عنوان مهم ترین اصول کنوانسیون حقوق کودک مورد اشاره قرار گرفته، رعایت شود و این در حالی است که در آیین نامه ساماندهی کودکان خیابانی بیشتر رویکرد حمایتی و نه حق محور مدنظر قرار گرفته و برای وارد کردن رویکرد حق محور، مطابق با نظریه تفسیری ۲۱ نیاز به بازبینی و اصلاح در این مقررات وجود دارد.

کلیدواژگان: رویکرد حق محور، اسناد بین المللی، قوانین ایران، کودکان در موقعیت خیابانی، کمیته حقوق کودک.

۱. استادیار گروه حقوق دانشکده رفاه، تهران، ایران (نویسنده مسئول)

مقدمه

سازمان ملل متحد تعداد کودکان در موقعیت خیابانی را به بیش از ۲۵۰ میلیون نفر تخمین زده که با توجه به آمار، محدوده سنی آنها از ۳ تا ۱۸ سال است. بنا برآمار این سازمان ۴۰ درصد از آنها بی خانمان هستند و ۶۰ درصد دیگر در خیابان کار می کنند تا برای خانواده هایشان غذا فراهم کنند. تعداد زیادی از کودکان در موقعیت خیابانی توسط والدین فقیر خود مجبور به گدایی یا کارکردن می شوند. همچنین برای آن ها غیرممکن است که به جهت شرایط سختی که دارند؛ در مدرسه شرکت کنند. کودکان در موقعیت خیابانی به طور فزاینده ای قربانی خشونت وحشیانه، استثمار جنسی، بی توجهی، وابستگی به مواد و نقض حقوق بشر می شوند. وضعیت آسیب پذیری این گروه از کودکان چه در جامعه و چه در خانواده موجب شده است؛ رویکردهای گوناگون حقوقی برای حمایت از آنان در نظام های حقوقی ایجاد شود. رویکرد انسانی و مبتنی بر اسناد بین المللی نسبت به کودکان در موقعیت خیابانی، رویکرد حق محور است که به موجب آن کودک به عنوان دارنده حقوق و تصمیمات معین در نظر گرفته می شود. در این رویکرد حق محور فرآیند تحقق حقوق کودکان به اندازه نتیجه نهایی اهمیت دارد. در رویکرد حق محوری کرامت، زندگی، بقا، تندرستی، سلامت، توسعه، مشارکت و عدم تبعیض به عنوان حق کودک در موقعیت خیابان دنبال می شود و نگاه رفاهی مبتنی بر صدقه محوری وجود ندارد. حمایت به عنوان برنامه های حمایتی در کنار حفظ استقلال و توانمندی کودکان در موقعیت خیابان مدنظر قرار می گیرد و حمایت از کودکان یک برنامه تلقی شده از رویکرد حق محوری است.

رویکرد دیگر رویکرد رفاهی یا حمایتی است که شامل نجات کودکان و به موجب آن تصمیم گیری برای کودک بدون توجه جدی به کودک و دیدگاه های او است و در نهایت رویکرد سرکوب کننده که به موجب آن کودک بزهکار تلقی شده و در قوانین برای کودک مجازات هایی در نظر گرفته می شد. رویکردهای رفاه و سرکوب گرایانه، کودک را به عنوان دارنده حقوق در نظر نمی گیرند و منجر به حذف اجباری کودکان از خیابان ها می شوند یا بیشتر حقوق آن ها را نقض می شود. رویکرد انسانی و مبتنی بر حق محوری که توسط اسناد بین المللی دنبال می شود در سال های اخیر توجه ویژه ای به کودکان در موقعیت خیابان داشته و تعریف نوینی از مفهوم کودک، حقوق کودکان در موقعیت خیابان و تکالیف و تعهدات دولت ها را ارائه می دهد. در

کنوانسیون حقوق کودک^۱ به طور مستقیم به حقوق کودکان در موقعیت خیابان اشاره ای نشده است اما کمیته حقوق کودک^۲ سازمان ملل متحد با انتشار نظریه تفسیری^۳ شماره ۲۱ در سال ۲۰۱۷ به شرح و توصیف حقوق آنان پرداخته است.

کمیته حقوق کودک در این نظریه تفسیری با تکیه بر اصول کنوانسیون حقوق کودک، حقوقی را برای کودکان خیابانی برشمرده است که این نظریه می تواند الگویی نوین برای اصلاح عملکرد دولت ها، ایجاد عرف بین المللی، توسعه حقوق بشر و الزام کشورها محسوب گردد. دولت ایران نیز با تصویب آیین نامه ساماندهی کودکان خیابانی گامی موثر در حمایت از این دسته از کودکان آسیب پذیر برداشته است. دغدغه پژوهشگر در این پژوهش این است که با وجود تصویب آیین نامه ساماندهی کودکان خیابانی، تا چه میزان رویکرد حق محوری در خصوص رعایت حقوق این دسته از کودکان مطابق با اسناد بین المللی و به ویژه نظریه تفسیری شماره ۲۱ و در آیین نامه یاد شده رعایت شده است. هدف از این پژوهش بررسی رویکرد نوین حق محوری در کنار رویکرد حمایتی و کنارگذاری تعقیب کیفی صرف نسبت به کودکان در موقعیت خیابانی است. همچنین به این پرسش ها پاسخ داده می شود که تعهد دولت با توجه به رویکرد حق محوری نسبت به کودکان در موقعیت خیابانی براساس قوانین ایران و اسناد بین المللی چیست و در این تعهدات رعایت و اجرای چه حقوقی دارای اولویت و ضرورت بیشتری برای این دسته از کودکان می باشد.

مفهوم کودک در موقعیت خیابانی در اسناد بین المللی و حقوق ایران:

اصطلاح کودک در موقعیت خیابانی در سال ۱۹۹۴ توسط کمیسیون حقوق بشر سازمان ملل متحد مورد استفاده قرار گرفت و در دهه ۱۹۸۰ برای توصیف هر دختر یا پسر که در خیابان به کار مشغول است، تعریف شد. سازمان جهانی بهداشت، کودکان خیابانی را به چهار گروه مختلف دسته بندی کرده است ۱- کودکانی که در خیابان ها زندگی می کنند و اولین نگرانی آن ها زنده ماندن و داشتن سرپناه است. ۲- کودکانی که از خانواده خود جدا شده و موقتا در مامنی مانند خانه های متروک و سایر ساختمان و پناهگاه ها زندگی می کنند. ۳- کودکانی که تماس با خانواده خود را حفظ می کنند ولی

1. Convention on the Right of the Child
2. Child Right Committee
3. General Comment

به علت فقر، پرجمعیت بودن خانواده یا سوء استفاده جنسی و جسمی از آن در بعضی از شب ها و اکثر ساعات روز در خیابان ها به سر می برند ۴- کودکانی که در مراکز ویژه نگهداری می شوند. (نایینی و هاشمی، ۱۳۹۹: ۱۴۳)

از همان دوران واژه های گوناگونی برای تعریف کودکان در موقعیت خیابانی همچون «کودکان خیابانی^۱»، «کودکان در خیابان^۲»، «کودکان خیابان^۳»، «کودکان فراری^۴»، «کودکانی که در خیابان زندگی یا کار می کنند»، «کودکان بی خانمان^۵» و «کودکان وابسته به خیابان^۶» ارائه شد. کودکان خیابانی یا در خیابان کودکان شاغل در خیابان هستند این کودکان از خانواده های کم درآمد و پرجمعیت هستند و علت بودن آن ها در خیابان فقط کسب درآمد است. اما کودکان خیابان با خانواده ارتباطی ندارند و خیابان حکم خانواده را برای آنها پیدا می کند. این کودکان به مدرسه و حق آموزش دسترسی ندارند. (مروثه وامقی، ۱۷۹: ۸۴) کودکان رها شده و کودکان فراری نیز گاه به عنوان گروهی جداگانه مطرح میشوند؛ اما چون در بسیاری از موارد راه بازگشتی ندارند و در مدتی کوتاه به کودکان خیابانی تبدیل میشوند، در برخی دسته بندی ها در گروه کودکان خیابانی جا داده میشوند. (نوبهار و صفاری، ۱۳۹۶: ۲۱۲)

پس از نام گذاری این اسامی، کمیسیون حقوق بشر سازمان ملل متحد علی رغم استفاده از این واژه ها و مفاهیم اعلام کرد واژه کودک خیابانی که معنی منفی و تحقیر آمیزی را در بردارد مورد استفاده قرار نگیرد. در همین راستا کمیته حقوق کودک سازمان ملل متحد نیز در نظریه تفسیری شماره ۲۱ مصوب ۲۰۱۷ به جای استفاده از مفاهیمی چون کودک خیابانی، کودک در خیابان و کودک بی خانمان عبارت کودکان در موقعیت های خیابانی را اعلام و معرفی کرده است (General Comment 21, CRC, 2017: Para4)

کمیته معتقد است کودکانی که در فعالیت های متعدد در خیابان شرکت می کنند دارای هیچ گونه مشکلی نیستند، بلکه شرایطی که آنان در این گونه موقعیت ها داشته و پیدا می کنند موجب

1. street children
2. children on the street
3. children of the street
4. runaway children
5. homeless children
6. street-connected children

می شود آنها تعریف متفاوتی از بقا و رشد و حق کودکی داشته باشند. کودکان در موقعیت های خیابانی برخلاف سایر کودکان که دارای ارتباطاتی با خیابان برای بازی، اجتماعی شدن و اوقات فراغت هستند، مجبورند برای بقای روزمره خودشان، با انتخاب راهبردهای مقابله، زندگی در خیابان را انتخاب کنند. آنان با حضور در فضاهای عمومی، زمان قابل توجهی را در خیابانها یا در بازارهای خیابانی، پارکهای عمومی، فضاهای عمومی، میداين و ایستگاههای اتوبوس و قطار می گذرانند و این تعریف شامل ساختمانهای عمومی مانند مدارس، بیمارستانها یا موسسات مشابه دیگر نمی شود (panter.2002:149)

همانطور که گفته شد در کنوانسیون حقوق کودک به طور مستقیم به وضعیت کودکان در موقعیت خیابانی اشاره نشده و ماده ۲ کنوانسیون حقوق کودک رویکردی کل گرایانه ای به تمام کودکان دارد. در ماده ۲ تاکید شده تمامی حقوق مندرج در کنوانسیون شامل همه کودکان بدون هیچ گونه استثنایی می باشد. در ماده ۳ این کنوانسیون نیز تایید شده که در همه ی عملکرد و رویکردهای مربوط به کودک در نظر گرفتن بهترین منافع کودک باید مدنظر قرار گیرد. اما برخی از مواد موجود در کنوانسیون حقوق کودک همانند ماده ۱۹ حمایت از سوء استفاده و سهل انگاری، ماده ۲۰ حمایت از کودکان بدون خانواده، ماده ۲۵ بررسی دوره ای تعیین مکان، ماده ۳۶ انواع استثمار و ماده ۳۹ به طور غیر مستقیم به اجرا و ایفای حقوق کودکان در موقعیت خیابانی سروکار دارد. (Haxhiymeri,2011:26) از نظر تضمین دسترسی کودکان در موقعیت خیابانی به حقوق شان که محور اصلی این مقاله است ماده ۳۲ و ۳۹ کنوانسیون حقوق کودک مهم ترین نکات را در بر گرفته و بر اساس ماده ۳۹ «کشورهای طرف کنوانسیون تمام اقدامات لازم را برای تسریع بهبودی جسمی و روحی و سازش اجتماعی کودکی که قربانی بی توجهی، استثمار، سوء استفاده، شکنجه یا سایر اشکال رفتاری یا تنبیه خشونت آمیز، غیر انسانی و تحقیر کننده یا جنگ بوده است؛ به عمل خواهند آورد. (Assoc and others.2011:11)

این روند بهبودی و پیوستن مجدد به جامعه می بایست در محیطی که موجب سلامت، اتکا به نفس و احترام کودک می شود، انجام شود. با توجه به این که برخی کودکان در موقعیت خیابانی کودکان کار هستند در ماده ۳۲ نیز کشورهای طرف کنوانسیون باید حق کودک را برای مورد حمایت قرار گرفتن در برابر استثمار اقتصادی و کارهای زیانبار به رسمیت شناخته و برای پیشبرد جسمی، روحی، معنوی و اخلاقی تلاش کنند. همچنین مقاله نامه ۱۳۸ و ۱۸۲ سازمان

بین المللی کار حداقل سن اشتغال را ۱۵ سال اعلام و در بند ۱ ماده ۳ این مقاله نامه شرط اشتغال را در مشاغل زیانبار ۱۸ سال ذکر کرده است. جمهوری اسلامی ایران اگر چه به این مقاله نامه نپیوسته است اما در مواد ۷۹ و ۸۴ قانون کار مفاد مقاله نامه یاد شده لحاظ شده است. کنوانسیون ۱۹۹۰ حمایت از کارگران مهاجر و خانواده و مقاله نامه های یاد شده و قوانین داخلی ممنوعیت بدترین اشکال کار کودک را مدنظر قرار داده اند که این قوانین در خصوص کودکان در موقعیت های خیابانی قابل اعمال نیست. زیرا هر چند که این گروه از کودکان به وضوح کودکان کارگر هستند اما کارفرمایان ثبت شده ای ندارند و به همین دلیل با مقررات و مقاله نامه های مربوط به کودکان کار مورد حمایت قرار نمی گیرند. (De benitez, 2000:3)

در قطعنامه شماره ۳۲۷ مجمع عمومی که سال ۲۰۲۱ را سال بین المللی حذف کار کودک نام گذاری کرده نیز به بحث کودکان در موقعیت خیابانی پرداخته شده است. براساس این قطعنامه شبکه سازی باید در این زمینه صورت گیرد و همکاری های ملی و منطقه ای انجام شود.^۱ این شبکه سازی برای حمایت از کودکان در موقعیت خیابانی بسیار مهم است.

در قوانین ایران نیز کودک در موقعیت خیابانی مورد تعریف قرار گرفته است. طبق آیین نامه ساماندهی کودکان خیابانی مصوب مجلس شورای اسلامی در سال ۱۳۸۴ کودک خیابانی « هر فرد با سن کمتر از ۱۸ سال تمام است که به صورت محدود یا نامحدود در خیابان به سر می برد و اعم از کودکی است که هنوز با خانواده خود تماس دارد و از سرپناه برخوردار است و یا کودکی که خیابان را خانه خود می داند و رابطه با خانواده را به حداقل رساند و یا در اساس چنین ارتباطی وجود ندارد». همانطور که مشخص است در کنوانسیون حقوق کودک و در نظریه تفسیری شماره ۲۱ کمیته حقوق کودک و همچنین در آیین نامه کودکان خیابانی افراد زیر سن ۱۸ سال کودک تلقی شده اند. بنابراین همانطور که قابل مشاهده است در تعریف و بررسی مفهوم کودک در اسناد بین المللی و قوانین داخلی تفاوتی وجود ندارد اما کاربرد واژه کودک خیابانی در آیین نامه برخلاف واژه های معتبر گنجانده شده در اسناد بین المللی است و در اسناد بین المللی جدید به جای استفاده از واژه کودکان خیابانی از واژه ی کودکان در موقعیت خیابانی استفاده شده است

1. https://www.ilo.org/global/about-the-ilo/newsroom/news/WCMS_766351/lang--en/index.htm

تا بار تحقیر و آزار این دسته از کودکان برداشته شود. (قانون ساماندهی کودکان خیابانی، ماده ۱)^۱ نکته دیگر این است که در تعریف کودکان در موقعیت خیابانی تفکیکی بین کودکان کار خیابانی یا کودکان در خیابان نشده است این عدم تفکیک نه در اسناد بین المللی و نه در قوانین داخلی وجود دارد. اگر مولفه هایی چون برخورداری از سکونتگاه، گذران موقت یا دائم وقت در خیابان برخورداری از خانواده و غیره را در تعریف کودکان خیابانی وارد کنیم، ماهیت متفاوتی در تعریف شکل می گیرد. وجود شاخص های مشخص و منفک موجب شناسایی تر و سیاست گذاری دقیق تر برای ساماندهی می شود.

۱- اصول حقوقی مرتبط با رویکرد حق محور نسبت به کودکان در موقعیت خیابانی

در کنوانسیون حقوق کودک ۴ اصل عمومی مهم که عبارت از اصل منع تبعیض (ماده ۲)، بهترین منافع کودک (ماده ۳)، حق بر حیات، بقا و رشد (ماده ۶) و حق بر شنیده شدن (ماده ۱۲) می باشد، مورد شناسایی قرار گرفته و تمام حقوق مندرج در کنوانسیون حول این ۴ اصل عمومی در گردش هستند. (شیخ و محمدی، ۱۳۹۵: ۱۲۳) در نظریه تفسیری شماره ۲۱ نیز در تمام حقوق این دسته از کودکان ۴ اصل یاد شده مدنظر قرار گرفته که باید به صورت ویژه در خصوص این کودکان مورد تفقد قرار گیرد.

۱-۱- حق حیات، بقا و رشد عزتمند^۲

کودکان در موقعیت های خیابانی در معرض خطرات جانی قرار دارند. کشتار غیر قانونی توسط ماموران دولتی، قتل توسط بزرگسالان یا همسالان، تصادفات، سوء استفاده و استثمار جنسی و مرگ ناشی از سوء تغذیه، بهداشت و سلامت و حیات آنان را به خطر می اندازد. حفظ حق حیات تنها شامل اقدام غیر قانونی آدم کشی، قتل و شکنجه نیست، محرومیت از حق زندگی با منزلت را نیز شامل می شود و کودک باید از حداقل شرایط برای زندگی با شان و منزلت برخوردار باشد. (میرمحمدی و همکاران، ۱۳۹۳: ۵۳) اگر چه حق بر بقا در برخی از نوشتارها

۱. کودک خیابانی: فرد کمتر از ۱۸ سال تمام که به صورت محدود یا نامحدود در خیابان به سر می برد، اعم از کودکی که هنوز با خانواده خود تماس دارد و از سرپناه برخوردار است و یا کودکی که خیابان را خانه خود می داند و رابطه او با خانواده به حداقل رسیده و یا اساساً چنین ارتباطی وجود ندارد.

2. Right to life, survival and development

با حق بر حیات خلط شده است، اما باید اینگونه بیان کرد که حق بر حیات، حقی لحظه ای است که اکثراً تعهد منفی دولتها را نسبت به حیات نشان می دهد، اما حق بر بقا تعهدی مثبت بر دوش دولتها و دیگران است که باید امکانات لازم را فراهم آورند تا کودک بتواند در کمال آرامش و فارغ از هرگونه ترس و فقر به زندگی خود بپردازد. این حق پایه گذار بسیاری از حقوق دیگر کودک از جمله آموزش و پرورش کودک، حق بر سلامت کودک و ... می باشد. کلمه رشد که در بند دوم ماده شش کنوانسیون گنجانده شده است باید به صورت گسترده تفسیر گردد؛ به گونه ای که حق حیات نه فقط حق بقا بلکه حق رشد را نیز شامل شود، چراکه حیات بدون رشد و پرورش زندگی کردن نیست بلکه زنده ماندن است. کمیته حقوق کودک در مورد مفهوم رشد، رشد را علاوه بر عناصر جسمانی آن، رشد ذهنی، روحی، اخلاقی، روانی و اجتماعی می داند. به همین دلیل بوده است که کمیته در گزارش خود تضمین حیات و سلامت جسمی کودک را شامل تمام جنبه های رشد از جمله حق سلامت، تغذیه کافی، امنیت اجتماعی، حداقل استانداردهای زندگی، محیط زیست سالم و امن، آموزش و تربیت و حق بازی می داند. بقاء و رشد همراه با کرامت و عزت انسانی با توجه به شرایط کودکان در موقعیت خیابانی بسیار مهم است و تلاش و تعهد بیشتری را از سوی دولت ها می طلبد. (General Comment 21, CRC, 2017, Para 29)

۲-۱- اصل عدم تبعیض:^۲

اعمال تبعیض یکی از علل اصلی مرگ کودکان در موقعیت های خیابانی است. زیرا کودکان بر اساس ارتباطات خود با خیابان مورد تبعیض قرار می گیرند و به جهت منشاء اجتماعی، اموال، تولد و یا وضعیت دیگری مورد تبعیض قرار گرفته که عواقب مادام العمری برای آنها در پی دارد. کمیته حقوق کودک وضعیت دیگری را تحت عنوان ماده ۲ کنوانسیون تفسیر می

1. Children in street situations are at risk of, inter alia: extrajudicial killings by State agents; murder by adults or peers, including murder linked to so-called vigilante justice, and association with/targeting by criminal individuals and gangs, and when the State does not prevent such crimes; exposure to potentially life-threatening conditions associated with hazardous forms of child labour, traffic accidents, 23 substance abuse, commercial sexual exploitation and unsafe sexual practices; and death due to lack of access to adequate nutrition, health care and shelter

2. Eliminating discrimination

کند تا وضعیت خیابانی یک کودک یا والدینش و دیگر اعضای خانواده را در نظر گیرد. براساس تفسیر کمیته حقوق کودک در نظر گرفتن فرصت های برابر برای وضعیت های نابرابر در کنار فرصت های نابرابر برای وضعیت های برابر نیز نوعی تبعیض است و از نظر کمیته حقوق کودک، کودکان در موقعیت های خیابان با تبعیض از نوع اول روبه رو هستند و در حالی که باید با توجه به وضعیت نابرابر این کودکان از اقدام های خاص مثبت برای احقاق حقوقشان استفاده کرد. (جنگجوی، نصیری، جامی ۷۰-۷۶، ۱۳۹۴:۳۳) بنابراین مطابق با رویکرد حق محوری اقدام های خاصی مطابق با وضعیت این گونه کودکان باید صورت گیرد. مطابق با این رویکرد تبعیض می تواند مستقیم یا غیر مستقیم باشد. تبعیض مستقیم شامل اقدام های نامتناسب برای «مقابله با بی خانمانی» است که اقدامات بازدارنده برای جلوگیری از گدایی، پرسه زدن، ولگردی، فرار یا زنده ماندن، خشونت، آزار و اذیت و زورگیری توسط پلیس اعمال می شود. (خوب بخت و نیکنامی، ۱۳۹۸:۱۰۲) تبعیض مستقیم می تواند شامل امتناع پلیس برای گرفتن گزارش جدی توسط کودکان در شرایط دزدی یا خشونت؛ رفتار تبعیض آمیز در نظام های قضایی نوجوانان؛ امتناع بهره مندی از مددکاران اجتماعی، معلمان یا متخصصان مراقبت های بهداشتی برای کار با کودکان در وضعیت های خیابانی؛ و آزار، تحقیر توسط همسالان و معلمان در مدارس باشد. تبعیض غیر مستقیم شامل سیاست هایی است که منجر به محرومیت از خدمات اساسی مانند بهداشت و آموزش، برای مثال با نیاز به پرداخت یا ارائه اسناد هویتی می شوند. حتی اگر کودکان در شرایط خیابانی از خدمات اصلی جدا نباشند اما ممکن است در چنین سیستم هایی از هم جدا شوند. (General¹ Comment 21, CRC, 2017. Para 27)

کودکان می توانند با اشکال چندگانه و متقاطع تبعیض روبرو شوند، به عنوان مثال براساس جنسیت، گرایش جنسی و هویت، معلولیت، نژاد، وضعیت مهاجرت و دیگر وضعیت اقلیت ها، به ویژه به عنوان گروه های اقلیت که اغلب در میان کودکان در موقعیت های خیابانی دیده می شوند. کودکانی که در معرض تبعیض قرار دارند نسبت به خشونت، سو استفاده، استثمار،

1. Discrimination should be eliminated formally, by ensuring that a State's constitution, laws and policies do not discriminate on the grounds of street situation, and substantively, by paying sufficient attention to children in street situations as a group who have suffered persistent prejudice and who require affirmative action

عفونت‌های مقاربتی، از جمله اچ آی وی، و سلامت و توسعه آن‌ها در معرض خطر بیشتری قرار دارند. (VealeA, 2000: 131)

دولت‌ها یادآور می‌شوند که تضمین حق عدم تبعیض تنها یک تعهد منفعل برای منع همه اشکال تبعیض نیست، بلکه نیازمند اقدام‌های پیشگیرانه مناسب برای تضمین فرصت‌های برابر موثر برای تمامی کودکان است تا از حقوق مندرج در کنوانسیون بهره‌مند شوند. این امر نیازمند اقدام‌های مثبتی است که هدف از آن اصلاح وضعیت نابرابری اساسی است. بنابراین تبعیض سیستمی پاسخ به آن است و می‌تواند به وسیله تغییر قانونی و سیاسی مورد بررسی قرار گیرد. کودکان در موقعیت‌های خیابانی تبعیض و نگرش‌های منفی مردم را به عنوان یک نگرانی خاص مورد توجه قرار داده‌اند و خواستار افزایش آگاهی و اقدامات آموزشی برای مقابله با آن‌ها هستند. (نوری، ۱۳۸۹: ۹۰) دولت‌ها باید اطمینان حاصل کنند که کودکان در شرایط خیابانی با کودکان دیگر برابر هستند و اعمال تبعیض بر پایه وضعیت در خیابان ممنوع است و مقررات منع رفت و آمد قانونی برای این گروه از کودکان غیرقانونی است. دولت‌ها باید متخصصان، بخش خصوصی و مردم را به تجربیات و حقوق کودکان در موقعیت‌های خیابانی، با هدف تغییر نگرش، سوق دهند. همچنین باید از برنامه‌های هنری، فرهنگی و یا ورزشی خلاق به رهبری کودکان در موقعیت‌های خیابانی که به رفع تصورات نادرست و قطع موانع با متخصصان، جوامع است، استفاده کنند. براساس رویکرد حق محور در خصوص کودکان باید ترس از کودکان در موقعیت خیابان را کاهش داد و رسانه‌ها باید به طور فعال تشویق شوند تا از داده‌ها و مدارک دقیق استفاده کنند و برنامه‌هایشان مطابق با استانداردهای حفاظت از کودکان برای محافظت از شان، امنیت فیزیکی و تمامیت روانی کودک باشد. در فصل سوم و ماده آیین نامه ساماندهی کودکان خیابانی به صورت کلی از سازوکارهای گوناگون و درگیر با کودکان برای طرح ساماندهی نام برده شده است. اشاره و توصیفات مفصل ارائه شده توسط نظریه تفسیری نه در آیین نامه ساماندهی کودکان خیابانی و نه در دستورالعمل‌های دیگر سازمانی سازوکارهای مورد اشاره در آیین نامه قابل تطبیق نیست. این یکی از نقاط مثبت آیین نامه است که در آن سازوکارهای گوناگون دولتی و غیر دولتی گنجانده شده تا برای اجرای کامل حقوق این دسته از کودکان با هم همکاری داشته باشند.

۱. سازمان‌ها و نهاد‌های همکار در فرآیند ساماندهی کودکان خیابانی در زمینه‌های تعیین شده همکاری می‌کنند.

۳-۱- بهترین منافع کودک

کودکان در وضعیت های خیابانی حق دارند همانند سایر کودکان رفتار کنند اما برابری به این معنا نیست که حقوق باید به یک شکل اعمال شود. بهترین منافع هر کودک مشخص می کند که چگونه حقوق کودک در وضعیت خیابانی می تواند به بهترین شکل به دست آید. تعهدات ناشی از این حق بنیادین، به عنوان بخشی از رویکرد حقوق کودک، حفظ تمامیت جسمانی، روانی و اخلاقی کودکان در موقعیت های خیابانی و ارتقای کرامت انسانی آنها است. این کودکان به عنوان قشر آسیب پذیر شناسایی شده اند. بهترین منافع یک کودک در وضعیت خاص آسیب پذیری همانند وضعیت کودکان در شرایط آسیب پذیر یکسان نخواهد بود. مراجع و تصمیم گیرندگان باید انواع و درجات آسیب پذیری هر کودک را در نظر بگیرند، زیرا هر کودک منحصر به فرد است و هر موقعیتی باید براساس یگانگی کودک ارزیابی شود. در این زمینه، آسیب پذیری باید همراه با انعطاف پذیری و اعتماد به نفس کودکان در موقعیت های خیابانی در نظر گرفته شود. تعداد زیادی از معاهدات هستند که حمایت های فوق العاده ای را برای بخش های خاص از کودکان آسیب پذیر همینطور کودکان در وضعیت خیابان گنجانده اند. دولت ها موظفند ثبت تولد ساده و سریع و قابل دسترسی برای همه ی کودکان در تمام سنین ایجاد کنند. کودکان در موقعیت های خیابانی باید به طور جدی برای بدست آوردن اسناد هویتی حمایت شوند و حتی به عنوان یک راه حل موقت، دولت ها باید به راه حل های مبتکرانه و انعطاف پذیر در این زمینه برسند. ارائه کارت های شناسایی غیر رسمی مرتبط با این کودکان و معرفی شان به نهاد های مدنی اجازه می دهد آنها علاوه بر دسترسی به اسناد هویتی از خدمات بهداشتی و رفاهی برخوردار باشند. این کارت های شناسایی غیر رسمی باید طوری طراحی شده و یا ثبت شود که برای کودکانی که اغلب در حال جابه جایی هستند مفقودی و یا سرقت باعث بروز مشکلات نشود. (Panter-brick.2002:154)

برای آن که کودکان در موقعیت های خیابانی، بدون مراقبت اولیه یا حمایت باقی نمانند، دولت ها براساس ماده ۲۰ کنوانسیون حقوق کودک عمل می کنند تا از مراقبت های جایگزین برای یک کودک به طور موقت و یا برای همیشه محروم از محیط خانواده خود حمایت کنند. اما این مراقبت ها باید براساس رعایت بهترین منافع کودک باشد. این مراقبت ها حتی می تواند حمایت عاطفی و اخلاقی برای کودکان در خیابان ها، از طریق یک مددکار، کارگر خیابانی

قابل اعتماد و یا حمایت دوست بزرگتر بدون نیاز یا وادار کردن کودکان به چشم‌پوشی از ارتباطات خیابانی صورت گیرد. مراقبت از خانواده‌ها؛ حمایت از خانواده و نهایت فرزندخواندگی در گام های بعدی است و حمایت در مراکز بسته که حالت زندانی شدن را دارد نوعی نقض حقوق این دسته از کودکان و عدم رعایت بهترین منافع آنها می باشد. (خداخواه، ۱۳۹۸: ۸۱)

فشارهای اجباری، از جمله تخریب خانه‌های غیر رسمی یا غیر قانونی، می تواند زندگی را برای کودکان خطرناک کند و آن‌ها را مجبور کند در خیابان‌ها بخوابند و منجر به نقض حقوق بیشتر آنها شود. نامناسب بودن برخی از پناهگاه‌های دولتی و سطوح بالای خشونت و ناامنی در این پناهگاه‌ها باعث فراری شدن کودکان می شود و کودکان ترجیح می دهند در خیابان‌ها باشند. (Ray and other, 2011:26)

در آیین نامه حمایت از کودکان خیابانی پذیرش در ۳ سطح صورت می پذیرد و در سطح نهایی اسکان در مراکز خصوصی دارای مجوز می باشد. در شیوه نامه رویکرد جمع آوری و جایگزینی سیستم جذب توسط مددکار اجتماعی جایگزین شد که مطابق با اسناد بین المللی می باشد و این مراکز به ۴ سطح مراکز سرپایی (ثابت و سیار) اقامت کوتاه مدت (حداکثر ۲۱ روز) اقامت میان مدت (حداکثر تا یک سال) و بلند مدت است. لازم به ذکر است هرچند جمع آوری کودکان از شیوه نامه حذف شده است اما در هیچ کجا نیز به ممنوعیت آن اشاره نشده است.^۱

در رویکرد حق محوری ضمن احترام به تفاوت های فردی بیان شده در برخی از کودکان در اسکان چه موقت و چه دائمی و یا اتحاد مجدد با خانواده، مشارکت و اراده و انتخاب کودکان

۱. مراکز کودکان خیابانی: مراکزی که در آنها خدمات تخصصی به کودکان خیابانی ارائه می شود. این مراکز در چهار سطح زیر می باشند:
الف - مراکز و پایگاههای سطح یک (سرپایی): مراکز و پایگاههای ثابت و سیاری که بدون اقامت کودک نسبت به ارائه خدمات سرپایی به وی و خانواده اش اقدام می نمایند.
ب - مراکز سطح دو (اقامت کوتاه مدت): مراکزی که امکان اقامت کودک را حداکثر تا ۲۱ روز فراهم می کنند. (موضوع جزء «الف» بند (۵) ماده (۱) این آیین نامه)
ج - مراکز سطح سه (اقامت میان مدت): مراکزی که امکان اقامت کودک را حداکثر تا یک سال مهیا می کند. (موضوع جزء «ب» بند (۵) ماده (۱) این آیین نامه)
د - مراکز سطح چهار (اقامت دراز مدت): مراکزی که امکان اقامت کودکان بی سرپرست یا بدسرپرست را تا پایان ۱۸ سالگی تأمین می کند. (موضوع جزء «ج» بند (۵) ماده (۱) این آیین نامه)

از جمله راهبردهای دولتی است. اما در آیین نامه ساماندهی کودکان خیابانی مشارکت کودکان در توسعه و اجرای راهبردهای ساماندهی مورد تاکید قرار نگرفته است. رویکرد حق محور کودکان در موقعیت خیابانی به معنای منع مداخله دولت و حمایتگری از آنان نیست بلکه این رویکرد معتقد است در مداخلاتی که از سوی دولت صورت می گیرد به کودکان به عنوان یکی از عوامل فعال در روند کودک محوری احترام گذاشته شود. مراقبت های جایگزین به دور از خیابان از کارآیی زیادی برخوردار نیست زیرا کودکان با جدایی اجباری از خیابان اغلب پس از فرار به خیابان باز می گردند. به خصوص زمانی که مکان های نگهداری از برقراری ارتباط با آنها شکست خورده و یا این که توسط نهادهای دولتی همچون بهزیستی به صورت اجباری نزد اقوام دور و مکان های ناشناخته فرستاده می شوند. همچنین در خصوص انتقال کودکان از مراکز سطح ۱ تا ۴ نیز به مسئله رضایت یا عدم رضایت کودک یا بسته یا باز بودن مراکز اشاره نشده است، اما از روح کلی شیوه نامه، آزادی عمل کودک در ماندن یا رفتن از این مراکز مشخص نیست. (Panter-Brick, 2001:58)

اما در این رویکرد حق محوری برخلاف آیین نامه باید به کودکان و دیدگاه های آنان، درخواست و تصمیماتشان در خصوص انتخاب اقامتگاه و ارتباطشان با والدین یا اقوام شان احترام گذاشت. این حس که پناه گاه های دولتی امن و بی خطر هستند و روند جدایی از خیابان بر اثر تمایل و اراده کودک و با یک روند انتقالی طولانی مدت است موجب حس امنیت بیشتر برای کودکان می شود. بازداشت، نگهداری اجباری در پناه گاه های موقت هرگز مشکلی را حل نخواهد کرد و باعث می شود کودکان دوباره با تالمات روحی بیشتری به خیابان ها باز گردند. همچنین در رویکرد حق محور انکار خانواده توسط دولت ها نقض فاحش حقوق کودک است. برخی از این گونه کودکان در شرایط خیابانی نیز با خانواده هایشان زندگی می کنند و یا ارتباطات خانوادگی خود را حفظ می کنند، اصل مهم این است که باید به آنها کمک شود تا از خانواده های خود جدا نشده و یا ارتباط خود را قطع نکنند. براساس ماده ۹ کنوانسیون حقوق کودک کودکان باید علی رغم خواسته شان از والدین جدا نشوند، مگر در مواردی که طبق نظر مقامات ذیصلاح این جدایی به نفع کودک باشد. در صورت جدایی به جهت بازداشت و توقیف کودک حتما باید به خانواده کودک خبر داده شود. کمیسریای عالی حقوق بشر معتقد است برای تحت حمایت قرار دادن این دسته از کودکان در کنار خانواده پروژه محوری یکی از مهم ترین اقدامات موثر می

باشد. در پروژه محوری سه ضلع کودک، خانواده و یک پروژه تعریف می شوند و کودک در کنار خانواده توانمندی خود را در دسترسی به حقوق خود باز می یابد. حضور و والدین در این پروژه ها از آسیب رساندن برخی از خانواده ها نسبت به کودکان می کاهد و موجب کنترل گری وضعیت های بحرانی که خود منبأ آسیب به کودک است، می شود.^۱ در آیین نامه ساماندهی کودکان خیابانی اشاره شده که پس از ترخیص کودک از مراکز نگهداری برای پیشگیری از بروز مجدد مشکل، ارتباط مددکار با خانواده کودک صورت می گیرد. در این آیین نامه به غیر از اشاره به ماده ۹ از فصل اول که^۲ ارائه مشاوره به خانواده پس از ترخیص می باشد خانواده نقش چندانی ندارد و به مفادی که توسط کنوانسیون ارائه شده؛ توجه لازم نشده است. همچنین در این آیین نامه جدایی کودکان از خیابان و ساماندهی آنها حتی به صورت مقطعی از اولویت ها می باشد در حالی که در رویکرد حق محور نظریه تفسیری شماره ۲۱ این حقیقت وجود دارد که کودکان در موقعیت های خیابانی در شرایطی زندگی می کنند که زیست فردی و اجتماعی شان با تعاریف یا نگاه به دور از واقعیت از دوران کودکی سازگار نیست. آن ها رابطه ای منحصر به فرد با فضاهای عمومی در مقایسه با کودکان دیگر دارند. محدودیت های دولتی در رابطه با فضاهای عمومی ممکن است تاثیر نامناسبی بر کودکان در موقعیت های خیابانی داشته باشد. بنابراین کشورها باید اطمینان حاصل کنند که دسترسی آن ها به فضای سیاسی و عمومی که در آن مشارکت و همکاری مسالمت آمیز داشته باشند برای کودکان فراهم است.

۴-۱ - حق بر شنیده شدن:^۳

بسیاری از کودکان در شرایط خیابانی با موانع خاصی مواجه هستند و کمیته کشورها را به تلاش های پیشگیرانه برای غلبه بر این موانع تشویق می کند. دولت ها و سازمان های بین دولتی باید از جامعه مدنی و نهاد های غیر دولتی از حق شنیده شدن کودکان حمایت کنند. کودکان

1. <https://www.ohchr.org/Documents/Issues/Children/Study/TerreDesHommes.pdf>

۲. سلسله اقداماتی که به منظور پیشگیری از بروز مجدد مشکل برای کودک پس از ترخیص از طریق تماس با خانواده و بازدید از شرایط خانوادگی یا دعوت والدین یا خانواده نزدیک کودک یا سرپرستان وی جهت بررسی و مشاوره های مددکاری انجام می پذیرد.

3. Right to be heard

باید در مفهوم‌سازی برنامه، طراحی، اجرا، هماهنگی، نظارت، بررسی و ارتباط حقوق خود شنیده شوند و در ارزیابی نیازها، ابداع راه‌حل‌ها، شکل‌دهی راهبردها دخیل باشند. حق بر شنیده شدن مستلزم تشکیل گروه‌ها و آزادی تشکیل اجتماعات برای آنها می‌باشد. دولت‌ها باید کودکان را در موقعیت‌های خیابانی حمایت و تشویق کنند تا سازمان‌ها و ابتکارات خاص خود را تشکیل دهند که فضایی برای مشارکت و نمایندگی معنادار ایجاد خواهد کرد. در صورت مناسب، و زمانی که حفاظت درست انجام شود، کودکان در وضعیت‌های خیابانی می‌توانند با به اشتراک گذاشتن تجربیات خود، آگاهی را افزایش دهند تا بدنامی و تبعیض را کاهش دهند و به کودکان دیگر در وضعیت‌های خیابانی همکاری و کمک کنند. (General Comment 21, CRC, 2017, Para13)

۲. حیات، بقاء، منع تبعیض و مصلحت عالی در ارتباط با حق بر آزادی اجتماعات و تشکیل گروه

همانطور که گفته شد به صورت تدریجی تعریف از کودک در موقعیت خیابانی تغییر پیدا کرد و این کودکان به عنوان یک گروه ساخته شده از لحاظ اجتماعی درک شدند. ماده ۱۵ کنوانسیون حقوق کودک سازمان ملل متحد به حق برخورداری کودک از آزادی ارتباط و آزادی اجتماعات صلح آمیز اشاره دارد که این حق برای کودکان در وضعیت‌های خیابانی به شدت مورد تاکید قرار گرفته است. کودکان حق دارند که در زندگی سیاسی و اجتماعی جوامعی که در آن زندگی می‌کنند؛ شرکت کنند و ماده ۱۵ کنوانسیون حقوق کودک یک حق ضروری برای کودکان در وضعیت خیابانی است. این کودکان ممکن است گروه‌هایی تشکیل دهند تا از طریق این گروه‌ها بقا را به حداکثر رسانده و از حق حیات خود محافظت نمایند. با این حال این گونه گروه‌سازی و تشکیل اجتماعات به ندرت برای این دسته از کودکان به عنوان یک حق مطابق با ماده ۱۵ در نظر گرفته می‌شود. این مسئله که حق تشکیل اجتماعات و انجمن‌های مسالمت آمیز باید به عنوان یک حق رسمی برای کودکان

1. To comply with obligations under the Convention, States are urged to adopt holistic and long-term strategies and make the necessary budget allocations for children in street situations. The cross-cutting issues and processes are shown below, followed by the thematic content to be addressed in such strategies

در نظر گرفته و به ویژه برای کودکان کار بسیار مهم است. رفتارهای مضر غیر منصفانه فقط به این دلیل که آنها در یک گروه و یا انجمن هستند می تواند به صورت خشونت نسبت به آنها اعمال شود. زمانی که نیروهای دولتی و نیروهای پلیس نمی خواهند که این قبیل از کودکان در خیابان دیده شوند رفتارهای خشونت آمیز نامناسب با کودکان دارند. تبعیض حتی می تواند برابری رسمی بین همه ی کودکان باشد؛ جایی که هیچ مانعی برای تفکیک بین کودکان وجود ندارد و نیازهای ویژه کودکان در وضعیت خیابانی به عنوان یک گروه در نظر گرفته نشده و برآورده نمی شود. پیمان نامه حقوق مدنی و سیاسی و کنوانسیون اروپایی حقوق بشر همچنین تعهداتی را برای دولت ها برای تضمین نیازهای خاص کودکان در نظر می گیرد. (Johnson V. 1998:78)

اگر یک اقدام خاص به طور نامتناسبی به کودکان در موقعیت های خیابانی آسیب برساند، تبعیض غیرمستقیم ایجاد خواهد کرد. دولت ها باید به طور صریح شرایط این کودکان را در نظر بگیرند و در سیاست های خود بگنجانند. به عنوان مثال اگر برنامه آموزشی برای کسانی که در شرایط خیابانی قرار دارند، شب هنگام و در وقت در دسترس کودکان باشد این باعث ایجاد موانعی برای کودکانی می شود که به این برنامه نیاز دارند. بیرون ماندن و ترس از بزرگسالان در اواخر شب از جمله این موانع است. ماده ۶ کنوانسیون حقوق کودک که به حق زندگی، بقا و توسعه اختصاص دارد و این در حالی است که بقای فیزیکی کودکان و خانواده هایشان به کاری که در خیابان ها انجام می دهند، بستگی دارد. کودکان عموماً نسبت به بزرگسالان آسیب پذیرترند. آن ها می توانند به خاطر فقدان تجربه، جسم ضعیف و دلایل دیگر با خطرات بیشتری مواجه شوند. بسیاری از این کودکان تنها به خاطر عضویت در یک گروه که با یکدیگر شکل می دهند و از موقعیت های خطرناک خیابانی جان سالم به در می برند (Daly, 2016:1)

دولت ها باید تلاش کنند تا از کودکان در بستر زندگی موجودشان محافظت کنند. به عنوان مثال از حق خود در کنار هم و باهم بودن در خیابان ها محافظت نمایند و این در حالی است که برای ارائه جایگزین هایی به جای خیابان مثل کمک مالی، اقامتگاه تلاش می کنند. دلیل آسیب پذیری کودکان نمی تواند بهانه ای برای محروم کردن آن ها از دسترسی به خیابان ها باشد و از تشکیل انجمن و اجتماعات آنان خودداری شود. اگر تلاش ها برای این است که به خاطر امنیت خود کودکان آنها در جای ایمن تری ساکن شوند و در خیابان ها نباشند این اقدامات کاملاً قابل توجیه است ولی عملکرد مقامات دولتی و اقدامات قهری شان در فضاهای عمومی و خصوصی نسبت به کودکان

بازداشت شده و سوء استفاده از آنها بیانگر این واقعیت است که در خصوص جمع آوری کودکان در وضعیت خیابانی پاک کردن صورت مسئله مهم ترین دلیل جمع آوری و بازداشت آنها است. این نوع نگاه باعث نمی شود تا حضور کودکان در شرایط خیابانی دارای محدودیت های قانونی باشد. نظم عمومی و احترام به قوانین از جمله محدودیت ها برای کنترل کردن و اقدام های قانونی نسبت به کودکان در موقعیت خیابانی است. مطابق با بند ۲ ماده ۱۵ کنوانسیون، سیاست گذاری با اقدام های دیگر برای ممانعت حضور در گروه ها به جهت نقض نظم عمومی تنها در مواردی مجاز هستند که چنین اقدام های بر اساس قانون اتخاذ شوند. چنین اقدام هایی نباید بر اساس تصمیم گروهی یا فردی یک شخص خاص اعمال شوند؛ به این معنی که انجام آزار و اذیت، خشونت، به نمایش گذاشتن این کودکان و گروه هایشان، در رویدادهای مهم سیاسی، عمومی و یا ورزشی ممنوع است و تخطی از آن موجب اعمال برخورد قانونگذار و ضابط قضایی است. بنابراین با اشاره نظریه تفسیری کمیته حقوق کودک احترام به انتخاب کودکان در وضعیت خیابانی برای گروه سازی، استراحت، بازی، اوقات فراغت، سازماندهی زندگی اجتماعی شان از جمله الزامات زندگی شان است، چرا که این نوع از تجمعات بخشی از زندگی آنان است و به عنوان یک ویژگی اصلی محسوب می شود. (General Comment 17, CRC, 2013, Para 21)

همچنین کودکانی که در خیابان زندگی نمی کنند هم زیستی و ارتباط همدلانه خود را عموماً در خانواده، مدرسه و کلاس های آموزشی دارند ولی برای کودکان در موقعیت خیابان در فضاهای عمومی این اتفاق می افتد و این در حالی است که آنها برای این ارتباط همدلانه نیاز به یک فضای امن دارند که در آن بتوانند از حق اجتماع خود استفاده کنند و این دسترسی به فضای عمومی تا جایی است که به نظم عمومی آسیبی وارد نشود. (General Comment 21, CRC, 2017, Para 38)^۲

سازمان بین المللی کار اعلام کرده است کودکان از جمله آنهایی که در شرایط خیابانی هستند، تلاش کرده اند تا حمایت اتحادیه های کاری و کارگری را پیدا کنند و برای تشکیل و

1. The effective implementation of legislation, policies and services relies on clear monitoring and accountability mechanisms that are transparent and robustly enforced.
2. In addition to association and peaceful assembly in the context of civil and political rights, the Committee emphasizes the importance of respecting the choice of children in street situations to associate together in public spaces, without threat to public order

پیوستن به اتحادیه های خودشان به منظور بهبود شرایط کاری تلاش کنند و به جای حذف سریع کار کودکان واقعیت های زندگی آنها را پذیرفته و نیازهای فوری شان را برطرف کرده و ضمن به رسمیت شناختن اتحادیه های کودکان اتحادیه های تجاری را برای حمایت از همه کودکان در هر سنی فرا بخوانند. همچنین باید حقوق کودکان از جمله دیدگاه های آنها به خصوص جایگاه ویژه کودکان وانجمن ها در هر قانون و سیاست های موثر بر کودکان در وضعیت های خیابانی شنیده شود. دولت ها متعهد هستند که مسولان و پرسنل دولتی از جمله پلیس در مورد حقوق کودکان آموزش دیده و تلاش های ویژه ای برای مبارزه با نگرش های تبعیض آمیز به کودکان انجام شود. قانونگذاری برای پاسخگویی و مجازات آزارگران این دسته از کودکان از جمله سیاست های مهم قانونی کشورهاست و نداشتن هویت، نباید تاثیر منفی در حمایت از حقوق کودکان، نظیر آموزش، سلامت، خدمات اجتماعی، ارث و رفتار عادلانه داشته باشد.

۳. حق بر آموزش

هدف آموزش کودکان در موقعیت های خیابانی اگر چه باید با ماده ۲۹ کنوانسیون مطابق باشد و شامل سواد آموزی، سواد دیجیتال باشد اما مهارت های زندگی، آموزش حقوق کودک، تحمل و مدارا تنوع، و آموزش شهروندی از جمله آموزش هایی است که یک کودک در موقعیت خیابان باید از آن برخوردار باشد. چنین آموزشی برای تحقق حقوق کودکان در حفاظت، توسعه و مشارکت، از جمله تقویت استقلال آنها و قدرت بخشیدن به آنها برای مذاکره بهتر در شرایط خطر، برای جلوگیری از توقف کودکان در موقعیت های خیابانی و برای کسانی که در شرایط خیابانی هستند، اهمیت حیاتی دارد. دولت ها باید امکانات کافی داشته باشند، تا با حمایت از والدین، مراقبان و خانواده ها، اطمینان حاصل کنند که کودکان در شرایط خیابانی می توانند در مدرسه بمانند و حق تحصیل با کیفیت آنان به طور کامل محافظت شود. (ماندگار، ۱۳۹۶: ۸) در همین راستا کارآفرینی و شناخت بازار و کسب درآمد از دیگر آموزش ها می باشد.

در فصل سوم آیین نامه، قسمت وظایف سازمانها و نهادهای همکار و در ماده ۶۱ سازماندهی کودکان خیابانی آموزش رایگان مهارت های شغلی به خانواده کودکان خیابانی و کودکان بالای

۱. آموزش رایگان مهارت های شغلی به خانواده کودکان خیابانی و کودکان بالای پانزده سال توسط سازمان آموزش فنی و حرفه ای

پانزده سال توسط سازمان آموزش فنی و حرفه ای صورت می گیرد. آموزش در بستر زندگی از جمله اهداف اسناد بین المللی است که در آیین نامه گنجانده نشده است. آموزش در بستر زندگی رویکرد آموزشی جدیدی است که در کشورهای دیگر کودکان در کنار زندگی روزمره شان از سوی متخصصان آموزش دنبال می کنند. اما در آیین نامه وظیفه نهاد آموزش و پرورش در آیین نامه تنها به هشدار سازی و بیان عواقب فرار از منزل به دانش آموزان بسنده شده است.

موارد دیگری از تدابیر پیشگیرانه در ماده ی ۶ و بندهای مختلف آن آمده است که به حق آموزش آنها توسط نهادهای دیگر ارتباط دارد. آموزش رایگان مهارت‌های شغلی به خانوادگی کودکان خیابانی و کودکان بالای پانزده سال توسط سازمان آموزش فنی و حرفه ای و ارائه تسهیلات اعتباری اشتغالزا به خانواده ای جویای کار کودکان خیابانی توسط وزارت کار و امور اجتماعی، تأمین نیازهای بهداشتی و درمانی آنان و خانواده درجه اولشان توسط وزارت بهداشت و درمان، شناسایی و راهنمایی دانش آموزانی که در معرض آسیب هستند، نیز از نکات مهم است (حاجی تبار فیروزجایی، ۱۳۸۹: ۱۴۶)

در مشارکت برای آموزش استفاده از دانشگاهیان و جامعه مدنی یکی از مهم ترین ابزارها می باشد. سازوکارهای مشارکتی در کنار دولت ها برای جمع آوری داده ها و اطلاعات در مجموعه داده های ملی کمک به اجرای حقوق این دسته از کودکان می شود. این تحقیقات باید به صورت دوره ای و روزآمد تغییر کند تا سازوکارهای مسئول در این آیین نامه با توجه و به آمار و اطلاعات روزآمد برنامه ریزی های لازم را در خصوص آموزش و ایفای حق بر سلامت انجام دهند. در آیین نامه به تهیه آمار و اطلاعات روزآمد اشاره ای نشده است و فقط در قسمت نهایی به مقررات جمع آوری و تحلیل مستندات و گزارش های ادواری در مورد هماهنگی دستگاه های ذیربط اشاره شده است.

نتیجه گیری

استفاده از واژه کودکان خیابانی در اسناد جدید بین المللی حذف شده است و با توجه به بار تحقیرآمیز و منفی کودک خیابانی از واژه کودکان در موقعیت خیابانی استفاده می شود اصلاح این واژه در آیین نامه ساماندهی مورد نیاز است. اقدامات قهری و بازداشت موقت این دسته از کودکان ساماندهی تلقی نشده و خود نوعی رفتار خشونت بار و تبعیض آمیز نسبت به این کودکان است. تغییر مفهوم کلیدی سامان دهی به حق محوری و شناسایی این حقوق و تغییر

رویکرد از انجام اقدامات سطحی مانند پذیرش، تشخیص و مکان یابی و ارجاع به اقدامات بنیادی تر حقوقی همچون شناسایی و صدور اوراق هویتی، بیمه های اجتماعی و اشتغال، توانمند سازی کودکان و خانواده ها از جمله برنامه های رویکرد حق محوری است. در آیین نامه ساماندهی که قطعا نیاز به اصلاح و تجدید نظر اساسی دارد استفاده از واژه کودک خیابانی و همچنین عدم وجود و باور به زیست اجتماعی در بستر خیابان برای کودکان در موقعیت خیابانی موجب شده است رویکرد حمایتی موقتی و فارغ از حق محوری و احترام به حقوق کودکان در موقعیت خیابانی وجود داشته باشد.

براساس نظریه تفسیری شماره ۲۱ این کودکان به عنوان یک گروه ساخته شده از لحاظ اجتماعی درک شده اند. تشکیل گروه و اجتماعات از جمله حقوق ضروری این دسته از کودکان است و در پرتو اجرا و ایفای این حق ۴ اصل حق حیات، منع تبعیض، شنیده شدن و رعایت بهترین منافع حفظ خواهد شد.

منابع

۱. آیین نامه ساماندهی کودکان خیابانی، مصوب (۱۳۸۴)
۲. حاجی تبار فیروزجایی، حسن (۱۳۸۹). «پیشگیری وضعی از بزهدیدگی کودکان در معرض خطر در ایران با تأکید بر قوانین و مقررات انگلستان»، فصلنامه مطالعات پیشگیری از جرم، شماره ۱۷.
۳. خداخواه، نسیم (۱۳۸۹). «حمایت اجتماعی از کودکان کار و خیابان» فصلنامه حقوق کودک، سال اول، شماره اول.
۴. خوب بخت، حسین و نیکنما، بنت الهدی (۱۳۹۸). «نقد و بررسی سیاست ها و راهکارهای ارائه شده برای حمایت از کودکان کار و خیابان»، فصلنامه حقوق کودک، شماره اول.
۵. رسائی، روناک؛ آزاد، الهام و شایگان، ناصر (۱۳۹۹). آشنایی با قوانین و مقررات مربوط به کودکان بی سرپرست و خیابانی، تهران: سازمان بهزیستی.
۶. شیخ، سعید و محمدی، صادق (۱۳۹۵). «حقوق بنیادین کودک در ایران و اسناد بین المللی»، سومین کنفرانس علوم و مهندسی.
۷. شیوه نامه ساماندهی کودکان خیابانی، مصوب (۱۳۸۴)
۸. عظیم زاده اردبیلی، فائزه (۱۳۸۲). «پدیده کودکان خیابانی و راه کارهای مقابله با آن»، ندای صادق، شماره ۳۱.
۹. ماندگار، سهراب (۱۳۹۶). «بررسی جنبه حقوقی وضعیت کودکان کار، خیابانی و دستفروش و بی سرپرست»، فصلنامه مطالعات علوم سیاسی، حقوق و فقه، دوره ۱، شماره ۳.
۱۰. میرمحمدی، میرمحمدی و همکاران (۱۳۹۳). مطالعه تطبیقی حقوق کودک در اسلام و اسناد بین المللی، قم: انتشارات دانشگاه مفید.
۱۱. نوبهار، رحیم و صفاری، فاطمه (۱۳۹۶). «بایسته های جرم انگاری برای حمایت از کودکان خیابانی»، پژوهش نامه کیفی، سال هشتم، شماره دوم.
۱۲. نوری، مسعود (۱۳۹۰). تبعیض علیه کودکان «تاملی در مفهوم تلاشی برای تعریف از رهگذر مطالعه تطبیقی اسناد بین المللی حقوق بشر» نامه مفید، شماره ۸۵.
۱۳. وامقی، مروثه (۱۳۸۴) ق. «کودکان خیابانی ایران و رویکردهای دولتی»، فصلنامه رفاه، سال پنجم، شماره ۱۹.

14. Prof.assoc and Edlira Haxhiymeriav. Altin Hazizaj (2011) protection and integration of street children in Tirana, *children human rights center of Albania*,
15. Sarah Thomas de benitez, street children's rights and the convention on the rights of the child (2000) *a study of a acceptance and observance in Mexico and equador, center for research on child wellbeing.p3*
16. The Importance of CRC Article 15: The Rights of the Child to Freedom of Association
17. and to Freedom of Peaceful Assembly
18. The Importance of CRC Article 15: The Rights of the Child to Freedom of Association
19. and to Freedom of Peaceful Assembly
20. Aoife daly(2016)The importance of CRC article: the rights of child to freedom of association and to freedom of peaceful assembly, *school of law and justice, university of Liverpool*
21. Panter-Brick C. (2001),Street children: cultural concerns. *In International Encyclopedia of the Social and Behavioral Sciences*, ed. NJ Smelser, PB Baltes. Oxford: Elsevie, p:58
22. Panter-brick, (2001) street children,human rights ,and public health:a critique and future *directions.yale university,p:154*
23. Johnson V, Ivan-Smith E, Gordon G, Pridmore P, Scott P. 1998. Stepping Forward: Children GCE STREET CHILDREN 169 and Young People's *Participation in the Development Process. London*
24. Veale A, Taylor M, Linehan C (2000). Psychological perspectives of 'abandoned' and 'abandoning' street children. In *Abandoned Children*, ed. C Panter-Brick, MT Smith, pp. 131-45. *Cambridge, UK:*
25. Edlira Haxhiymeri Av. Altin Hazizaj, (2011) Protection and integration of street children in Tirana, *European Union*,
26. Patricia Ray Corinne Davey Paul Nolan,Still on the street - still short of

rights, *The Global Child Protection Services*,

27. file: [file:///C:/Users/UN%20Class/Downloads/CRC_C_GC_21-EN%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/UN%20Class/Downloads/CRC_C_GC_21-EN%20(1).pdf) General comment 21, CRC, 2017, para 38
28. file: [file:///C:/Users/UN%20Class/Downloads/CRC_C_GC_21-EN%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/UN%20Class/Downloads/CRC_C_GC_21-EN%20(1).pdf), General General comment 17, CRC, 2013. para 21
29. file: file:///C:/Users/UN%20Class/Downloads/CRC_C_GC_17-EN.pdf
30. file: [file:///C:/Users/UN%20Class/Downloads/CRC_C_GC_21-EN%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/UN%20Class/Downloads/CRC_C_GC_21-EN%20(1).pdf) General comment 21, CRC, 2017. para 27 -
31. file: [file:///C:/Users/UN%20Class/Downloads/CRC_C_GC_21-EN%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/UN%20Class/Downloads/CRC_C_GC_21-EN%20(1).pdf) General comment 17, CRC, 2013. para 21 General comment 21, CRC, 2017, para 13
32. file: [file:///C:/Users/UN%20Class/Downloads/CRC_C_GC_21-EN%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/UN%20Class/Downloads/CRC_C_GC_21-EN%20(1).pdf) General comment 21, CRC, 2017, Para 29
33. file: [file:///C:/Users/UN%20Class/Downloads/CRC_C_GC_21-EN%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/UN%20Class/Downloads/CRC_C_GC_21-EN%20(1).pdf) General comment 21, CRC, 2017, para 4
34. https://www.ilo.org/global/about-the-ilo/newsroom/news/WCMS_766351/lang--en/index.htm
35. <https://www.ohchr.org/Documents/Issues/Children/Study/TerreDesHommes.pdf>